

PRZESTRZEŃ DLA AKTYWNOŚCI

PROGRAMOWANIE I REALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH



**Punkt
Informacyjny**
Fundusze Europejskie



Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne



Otwarcie na rewitalizację 4



Oblicza rewitalizacji – doświadczenia i wskazówki

Rewitalizacja Traktu Książęcego w Słupsku 8

Rewitalizacja w Gdańsku 10

Rewitalizacja Starego Miasta w Tczewie 12



Warunki skutecznej rewitalizacji – wsparcie Europejskiego Funduszu Społecznego na rzecz realizacji społecznego modelu rewitalizacji 14

Atrakcyjne miasta dla aktywnych mieszkańców

– wywiad z Janem Szymańskim, Dyrektorem Departamentu Programów Regionalnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego 16



Włączenie społeczne i walka z ubóstwem – priorytety rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast 18

Rewitalizacja jako element rozwoju miasta 20

Przestrzeń dla aktywności 22



SZANOWNI PAŃSTWO

Województwo pomorskie wyróżnia się na tle kraju młodym i aktywnym społeczeństwem. Mamy najwyższy w Polsce przyrost liczby ludności. Cechuje nas też wysoka aktywność gospodarcza i społeczna mieszkańców, co przejawia się m.in. w dużej liczbie przedsiębiorstw oraz organizacji pozarządowych. Dostrzegając ten wyjątkowy potencjał regionu, samorząd województwa pomorskiego wskazał w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 potrzebę dalszego pobudzenia aktywności gospodarczej i społecznej mieszkańców. Uznając tym samym potencjał Pomorza za jeden z najcenniejszych zasobów województwa, którego właściwe wykorzystanie warunkuje dalszy, spójny rozwój regionu.

Ważnym narzędziem, dzięki któremu możemy realnie wpływać na pobudzenie tego kapitału, są fundusze europejskie. Choć często ich wydatkowanie kojarzone jest jedynie z rozwojem infrastruktury, warto pamiętać, że pieniądze te służą przede wszystkim społeczeństwu. Inwestycje w ludzi są celem tysięcy projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. To także dla nich budowane są m.in. szkoły, drogi czy lotniska. Łącząc tzw. projekty miękkie i twarde najlepiej osiągamy planowane cele i efekty, czego dowodem są choćby realizowane przez samorządy miast kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne na obszarach zdegradowanych dzielnic.

Nasze, pomorskie doświadczenia we wdrażaniu projektów rewitalizacyjnych pokazują, że ich zasadniczy sens to przede wszystkim realna pomoc człowiekowi – poprawa jakości życia konkretnych mieszkańców, a w efekcie ich trwała aktywizacja społeczno-zawodowa. Finansowane w latach 2007-2013 z Regionalnego Programu Operacyjnego oraz uzupełniająco z Programu Kapitał Ludzki działania społeczne dziś przynoszą konkretne efekty. Część mieszkańców rewitalizowanych dzielnic, po skorzystaniu z pomocy, z powodzeniem odnalazła się na nowo w społeczeństwie i na rynku pracy. Często zmiana otoczenia, dzięki odnowionym budynkom publicznym i mieszkalnym oraz przestrzeniom miejskim, była impulsem do zmiany postaw i zachowań. Młodzi ludzie zaczęli widzieć w swojej dotychczas zaniedbanej dzielnicy potencjał do rozwoju osobistego i zawodowego, na przykład w postaci otwarcia własnej działalności gospodarczej.



Rewitalizacja zdegradowanych dzielnic miast będzie kontynuowana w perspektywie 2014-2020. By bardziej skutecznie skupić planowaną interwencję na aktywizacji mieszkańców, w nowym Regionalnym Programie Operacyjnym jeszcze większy nacisk położymy na udział mieszkańców w realizacji projektów, zarówno na etapie rozpoznania problemów społecznych, gospodarczych i przestrzennych, jak też w procesie decyzyjnym dotyczącym kształtu podejmowanych działań aktywizujących oraz planowanych zmian infrastrukturalnych. Wierzymy, że aktywny udział mieszkańców w przygotowaniu i wdrażaniu projektów pozwoli na realizację zadań jeszcze lepiej dopasowanych do ich konkretnych problemów i potrzeb, co w efekcie przyniesie ich trwałą aktywizację. Jesteśmy też przekonani, że to właśnie aktywne zaangażowanie mieszkańców w projekty rewitalizacyjne w głównej mierze decydować będzie o ich ostatecznym sukcesie.

Planowanie tego typu kompleksowych projektów stanowi dla samorządów prawdziwe wyzwanie, dlatego też przygotowaliśmy publikację dotyczącą najważniejszych zasad programowania i realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w nowej perspektywie 2014-2020. Z przyjemnością przekazuję ją dziś w Państwa ręce. Mam nadzieję, że lektura wydawnictwa pomoże władzom miast w otwarciu się na długofalowe, strategiczne myślenie o rozwoju zdegradowanych dzielnic, a ich mieszkańców zainspiruje do aktywnego udziału w pracach przygotowawczych planowanych projektów rewitalizacyjnych.

Mirosław Struk

OTWARCIE NA REWITALIZACJĘ

PRZEMIANY SPOŁECZNO-GOSPODARCZE ZACHODZĄCE W POLSCE
NA PRZESTRZENI OSTATNICH 25 LAT, OPRÓCZ POZYTYWNYCH ZMIAN,
STAŁY SIĘ RÓWNIEŻ PRZYCZYNĄ SZEREGU NIEKORZYSTNYCH ZJAWISK I PROCESÓW.
SĄ ONE WIDOCZNE ZWŁASZCZA NA OBSZARACH MIAST.

Odpływ mieszkańców z centrów miast na ich obrzeża, a także za granicę na emigrację zarobkową lub edukacyjną, spowodowały częściowe wyludnienie dzielnic zlokalizowanych w centrum. Proces ten, pogłębiany niską dzietnością i starzeniem się społeczeństwa, doprowadził do zmiany struktury społecznej tych obszarów. Wśród mieszkańców zwiększył się odsetek osób w średnim i starszym wieku, słabiej wykształconych, o niższych dochodach, mniej mobilnych na rynku pracy, a tym samym często także bezrobotnych, nierzadko zagrożonych wykluczeniem społecznym, których trudną sytuację potęgują globalne zmiany cywilizacyjne, do których nie są przygotowani lub którym nie potrafią sprostać, takie jak rozwój technologiczny, cyfryzacja czy otwarty rynek pracy, wymagający ustawicznego dostosowywania i podnoszenia kwalifikacji.

Procesy te stały się przyczyną niszczenia tkanki społecznej tych obszarów – erozji więzi międzyludzkich, wykluczenia, a często także ubóstwa mieszkańców. Dodatkowo rozwój negatywnych zjawisk na terenie dzielnic pogłębia zniszczona infrastruktura – z jednej strony budynki publiczne, mieszkalne, drogi, chodniki czy tereny zielone ulegają naturalnym procesom zużycia i starzenia, z drugiej ich zły stan jest również skutkiem dewastacji spowodowanej przestępczością i rozwojem patologii, stając się przyczyną ogólnego spadku atrakcyjności gospodarczej tych obszarów. W efekcie tych zmian widoczna jest stopniowo postępująca degradacja wybranych dzielnic zarówno w zakresie niszczenia infrastruktury, jak i pogłębiania się obszaru wykluczenia społecznego mieszkańców.

Zmiany te, diagnozowane z różnym nasileniem w niemal wszystkich państwach Unii Europejskiej, wymuszają konieczność dobrze przemyślanych i zdecydowanych działań. Stąd priorytetem wielu planowanych w najbliższych latach polityk staje się

Zrównoważone planowanie i racjonalizacja polityki przestrzennej stanowią jeden z głównych celów Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, co przełożyło się na wzmoczone w ostatnim czasie prace dotyczące Krajowej Polityki Miejskiej oraz Narodowego Planu Rewitalizacji.

W województwie pomorskim potrzeba rewitalizacji wskazana została w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 (Cel Operacyjny 2.2 Wysoki poziom kapitału społecznego) oraz Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie aktywności zawodowej i społecznej Aktywni Pomorzanie (Priorytet 2.3 Przestrzeń dla aktywności).

Dostrzeżenie roli miast znajduje odzwierciedlenie w działaniach prowadzonych przez samorząd województwa. Została opracowana Koncepcja zrównoważonej polityki miejskiej województwa pomorskiego. Dokument jest wyrazem świadomości szczególnego znaczenia obszarów miejskich w rozwoju całego regionu i stanowi próbę określenia roli, jaką samorząd województwa może odgrywać we wspieraniu ich zrównoważonego rozwoju.

kompleksowa rewitalizacja zdegradowanych obszarów miast. Na jej potrzebę wskazują najważniejsze dokumenty strategiczne zarówno na poziomie unijnym, krajowym, jak i regionalnym.

Wyrazem istotnej roli rewitalizacji w rozwoju miast jest uwzględnienie jej w procesie promowania środków unijnych w Polsce w latach 2014-2020. Miejskie tereny zdegradowane zostały zakwalifikowane w Umowie Partnerstwa do obszarów wymagających strategicznej interwencji. Stąd też ich rewitalizacja stanowić będzie jeden z priorytetów wsparcia dedyko-

wanego ośrodkom miejskim w nowej perspektywie finansowej, zarówno ze środków Unii Europejskiej, budżetu państwa oraz samorządu województwa pomorskiego.

Realizowana na obszarach zdegradowanych wielowymiarowa interwencja o charakterze społecznym, gospodarczym i przestrzennym będzie współfinansowana przede wszystkim z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, a także pomocniczo z programów krajowych, wzmacniając wysiłki zmierzające do wypełnienia zaleceń Wspólnoty i zobowiązań Polski względem Unii Europejskiej wynikających z Umowy Partnerstwa. Przy czym działania społeczne stanowią priorytet i punkt wyjścia dla interwencji w infrastrukturę.

Projekty kompleksowej rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast będą mogły liczyć na współfinansowanie ze środków unijnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, a także na preferencje przy procesie udzielania dotacji z programów krajowych, m.in. Programu Infrastruktura i Środowisko, Inteligentny Rozwój oraz Programu Wiedza Edukacja Rozwój.

Celem rewitalizacji, w ujęciu unijnych i krajowych polityk, jest bowiem przede wszystkim odbudowa tkanki społecznej poprzez włączenie społeczne mieszkańców zdegradowanych dzielnic oraz walkę z ubóstwem. Jej kompleksowy charakter ma na celu integrację na terenie zdegradowanym różnorodnych działań, których celem jest ponowne włączenie objętego interwencją obszaru oraz jego mieszkańców w pełnowartościowe struktury społeczne. Postrzeganie rewitalizacji jako kompleksowego i zintegrowanego pakietu działań powinno być istotnym elementem całościowej polityki rozwoju miejskich samorządów.



Kompleksowa rewitalizacja realizuje postulat „powrotu do miast” – dbających o środowisko (m.in. poprzez zmniejszenie natężenia i hałasu ruchu drogowego, emisyjności szkodliwych substancji do atmosfery), efektywnie gospodarujących przestrzenią (poprzez rozwój terenów zielonych), a także przyjaznych mieszkańcom (dających szansę na pracę i rozwój przedsiębiorczości). Odnowa dzielnic poprzez rozwój funkcji mieszkaniowych, gospodarczych i kulturalnych sprzyjać ma poprawie jakości życia ich mieszkańców, co stanowić będzie, szczególnie dla młodego pokolenia, zachętę

do pozostania lub powrotu na ich obszary, a ponadto obniży presję na tereny podmiejskie, których często dynamiczny rozwój stanowi znaczące obciążenie dla budżetów samorządów miejskich.

Tak pojmowana rewitalizacja będzie skoncentrowana na działaniach włączających społecznie i aktywizujących zawodowo mieszkańców zdegradowanych obszarów. Zadania infrastrukturalne, choć również podejmowane, będą ściśle powiązane z działaniami społecznymi, nadrzęd-

nymi wobec nich i priorytetowymi. W efekcie przedsięwzięcia rewitalizacyjne tworzyć będą przestrzeń dla aktywności mieszkańców, traktowanych jako podmiot realizowanego wsparcia. Aktywizacja społeczna i zawodowa lokalnej społeczności, włączenie społeczne i walka z ubóstwem stają się głównymi celami kompleksowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych planowanych w perspektywie 2014-2020. ■

OBLICZA REWITALIZACJI – DOŚWIADCZENIA I WSKAZÓWKI

W 2015 ROKU DOBIEGNIE KOŃCA REALIZACJA OŚMIU KOMPLEKSOWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH REALIZOWANYCH W RAMACH REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2007-2013. TO DOSKONAŁA OKAZJA, ABY PRZYBLIŻYĆ ICH ZAKRES I ZAPREZENTOWAĆ EFEKTY ICH REALIZACJI.

Sam sposób wyboru projektów był procesem wieloaspektowym, złożonym oraz długotrwałym. Jego efektem był nie tylko ostateczny wybór projektów do dofinansowania, ale także wypracowanie (wspólnie z pracownikami Urzędu Marszałkowskiego) ich szczegółowych zakresów, ze szczególnym uwzględnieniem działań społecznych skierowanych do mieszkańców zdegradowanych dzielnic.

Na etapie konstruowania Programu zdecydowano, iż interwencja zostaną objęte obszary zdegradowane na terenach miast pełniących rolę regionalnych i subregionalnych ośrodków rozwojowych. Zaliczono do nich miasta zamieszkiwane przez minimum 35 tys. mieszkańców (Gdańsk, Gdynia, Słupsk, Tczew, Starogard Gdański, Wejherowo, Rumia, Sopot, Chojnice, Malbork, Kwidzyn i Lębork).

Z uwagi na to, iż podejmowane kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne miały mieć formę projektów kompleksowych, realizowanych w sposób partnerski, Instytucja Zarządzająca RPO WP, dla zapewnienia jak najlepszej jakości projektów, opracowała wytyczne dotyczące ich przygotowywania. Wytyczne określały min.: procedurę przygotowywania i konsultacji projektów,

zalecenia w stosunku do Lokalnych Programów Rewitalizacji oraz przede wszystkim sposób wyznaczenia obszarów kryzysowych przy użyciu wskazanych wskaźników społecznych, gospodarczych i przestrzennych.

Negocjacje pomiędzy samorządem województwa pomorskiego a samorządami miast realizowane były w oparciu o ocenę Noty intencyjnej – autorskiego dokumentu każdego z miast, w którym zawarta została charakterystyka zdegradowanego obszaru oraz opis działań, które będą realizowane jako odpowiedź na zidentyfikowane, indywidualne problemy występujące na danym terenie.

Podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie konsultacji ze strony Instytucji Zarządzającej Programem był Zespół ds. rewitalizacji powołany Uchwałą Zarządu Województwa Pomorskiego, który składał się z pracowników Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego specjalizujących się w zagadnieniach społecznych, gospodarczych, przestrzennych i programowych.

Wynikiem konsultacji było wypracowanie rekomendacji dla Zarządu Województwa Pomorskiego w celu podpisania z beneficjentami Porozumień dotyczących zakresu projektów, które będą składane w konkursie o dotacje w ramach RPO WP. Dzięki nim, przy ocenie wniosków o dofinansowanie, projekty te otrzymywały dodatkowe punkty na etapie oceny strategicznej.

Mając na uwadze szczególny charakter projektów rewitalizacyjnych łączących działania infrastrukturalne z działaniami o charakterze społecznym, za niezbędne uznano wykorzystanie w ramach projektu do 15% jego kosztów kwalifikowalnych na działania społeczne o charakterze doradczym, szkoleniowym, edukacyjnym i kulturalnym.

Podstawę otrzymania wsparcia stanowiło określenie wizji rozwoju dla rozwiązania zidentyfikowanych problemów wyrażone w Lokalnym Programie Rewitalizacji. Do najważniejszych elementów takiego programu należało: przeprowadzenie diagnozy społeczno-gospodarczej oraz wyznaczenie obszaru zdegradowanego w oparciu o wskaźniki społeczne, gospodarcze i przestrzenne. ■

W celu wzmocnienia oddziaływania projektów rewitalizacyjnych na wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców zdegradowanych dzielnic Województwo Pomorskie przewidziało wsparcie na realizację działań społecznych w konkursach finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Takie podejście zapewniało spójność działań infrastrukturalnych ze zmianami społecznymi na obszarze objętym wsparciem. Za odnową dróg, placów, chodników czy budynków służy działania aktywizujące skierowane bezpośrednio do mieszkańców zaniedbanych dzielnic.

Zapewnienie komplementarności pomiędzy Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego oraz Europejskim Funduszem Społecznym stanowiło jedno z największych wyzwań dotyczących realizacji projektów rewitalizacyjnych (łącznie na wsparcie obszarów objętych projektami rewitalizacyjnymi przeznaczono ponad 240 mln PLN).

Działaniami rewitalizacyjnymi mogły być objęte tereny spełniające łącznie co najmniej trzy z poniższych kryteriów:

- wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia,
- wysoka stopa długotrwałego bezrobocia,
- wysoki poziom przestępczości i wykroczeń,
- niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej,
- bardzo złe warunki bytowe mieszkańców - stare, zniszczone, nieremontowane budynki.

Ponadto każdy projekt ubiegający się o dofinansowanie musiał spełniać poniżej opisane warunki:

- zapewniać kompleksowość planowanych działań – spójne, wzajemne powiązania między nimi oraz uzasadnienie, w jaki sposób wybrane działania będą rozwiązywały zdiagnozowane problemy obszaru zdegradowanego,
- być realizowany przy udziale partnerów społeczno-gospodarczych,
- być poddany konsultacjom społecznym.

W efekcie projekty w ramach Poddziałania 3.2.1 Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne realizowane były na terenie 5 miast tj. w Tczewie, Słupsku, Lęborku, Wejherowie oraz Gdańsku (w dzielnicach: Dolne Miasto, Letnica, Nowy Port oraz Dolny Wrzeszcz).

Całkowita wartość 8 projektów wynosi:
Kwota współfinansowania ze środków EFRR wynosi:

228,5 mln zł
126,3 mln zł

Tytuł projektu	Całkowita wartość	Kwota współfinansowania EFRR
Rewitalizacja Letnicy w Gdańsku	48,3 mln zł	19,3 mln zł
Rewitalizacja Nowego Portu w Gdańsku	20,6 mln zł	14,1 mln zł
Rewitalizacja Dolnego Miasta w Gdańsku	36,0 mln zł	16,2 mln zł
Rewitalizacja Dolnego Wrzeszcza w Gdańsku	13,6 mln zł	9,3 mln zł
Rewitalizacja Centrum Lęborka	12,8 mln zł	8,8 mln zł
Rewitalizacja Traktu Książęcego w Słupsku	55,6 mln zł	36,6 mln zł
Rewitalizacja strefy A obszaru zdegradowanego Starego Miasta w Tczewie	22,3 mln zł	10,4 mln zł
Rewitalizacja Przestrzeni Publicznej Śródmieścia Wejherowa	19,4 mln zł	11,6 mln zł
SUMA:	228,5 mln zł	126,3 mln zł

ZBIORCZE DLA WSZYSTKICH PROJEKTÓW - Wskaźniki rezultatu

Liczba mieszkańców objętych projektami rewitalizacyjnymi (osoby).....	50 331
Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów (ha).....	349,23
Liczba nowych ofert programowych przygotowanych w obiektach poddanych rewitalizacji (szt.).....	73
Liczba osób bezpośrednio uczestniczących w zajęciach aktywizujących realizowanych w ramach projektów, m.in. szkoleniach i warsztatach (osoby).....	14 921

Dodatkowe wsparcie finansowe działań inwestycyjnych na terenach rewitalizowanych było i nadal jest możliwe w ramach Inicjatywy JESSICA. To forma preferencyjnego finansowania zwrotnego z Unii Europejskiej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013. Inicjatywa finansuje inwestycje infrastrukturalne na obszarze miast województwa pomorskiego, które spełniają jednocześnie cele publiczne i komercyjne. Z jednej strony są istotne dla realizacji zadań społecznych, m.in. przyczyniając się do ożywienia gospodarczego obszaru zdegradowanego i aktywizacji jego społeczności, z drugiej strony - przynoszą dochód pozwalający na spłatę zaciągniętego zobowiązania.

REWITALIZACJA TRAKTU KSIĄŻĘCEGO W SŁUPSKU

W Słupsku prace nad aktualizacją Lokalnego Programu Rewitalizacji rozpoczęto w październiku 2007 roku. Najważniejsze zagadnienia programu rewitalizacji były opracowywane wspólnie z mieszkańcami, na otwartych spotkaniach konsultacyjnych. Wybrany w pierwszej kolejności do rewitalizacji teren obejmował obszar w obrębie ulic: Wojska Polskiego, Kółłataja, Wileńskiej, Żeromskiego, Mickiewicza, Reymonta, Wyspiańskiego, Solskiego, Krasieńskiego, Staszica, Niedziałkowskiego, Konopnickiej, Starzyńskiego, Tuwima, Wolności, Kopernika, Sienkiewicza i Anny Łajming. Obszar

ten cechował się złą sytuacją społeczną, przede wszystkim: wysokim poziomem ubóstwa i wykluczenia, wysoką stopą długotrwałego bezrobocia, wysokim poziomem przestępczości i wykroczeń, niskim poziomem wydajności energetycznej budynków. Ponadto występował brak infrastruktury służącej do odprowadzania wód deszczowych, brakowało zieleni, kamienice wybudowane w większości w latach 1900-1920 były w złym stanie technicznym od fundamentów aż po dachy. Nawierzchnie ciągów pieszych zawierały różnego rodzaju spękania i dziury.

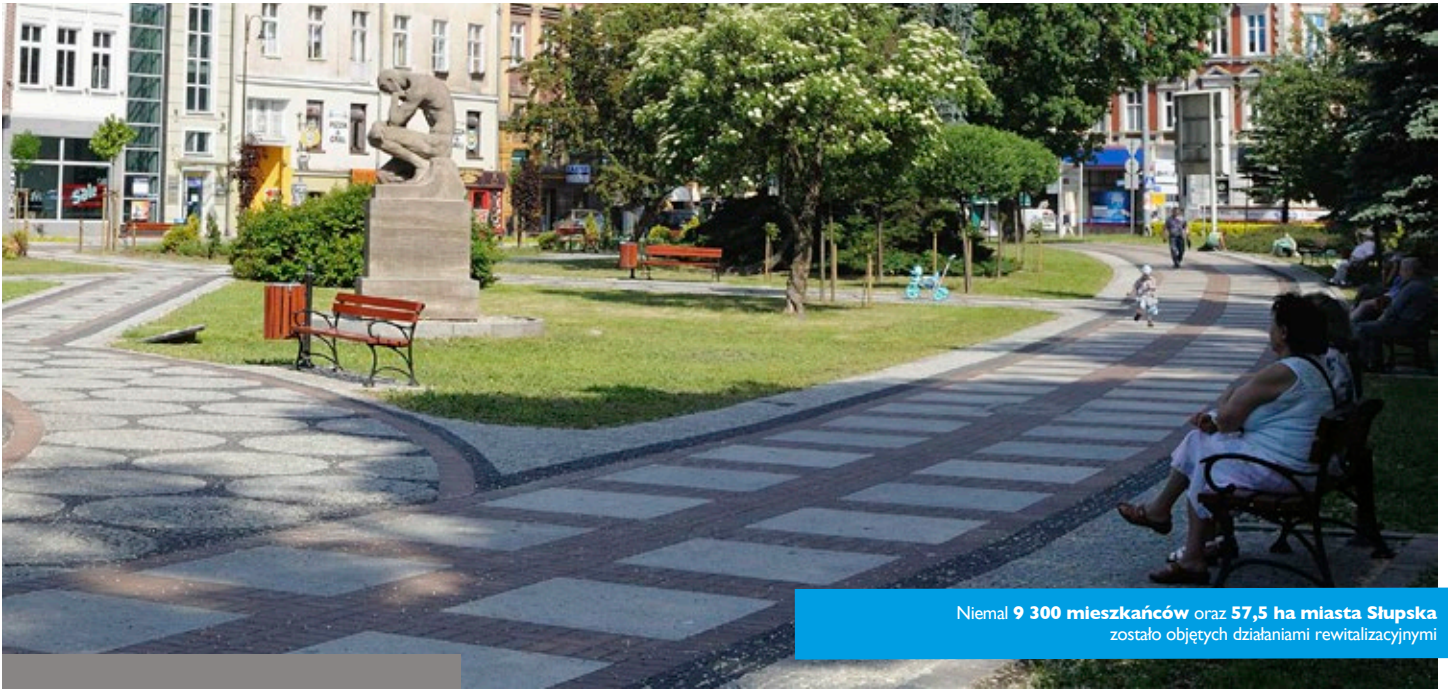
Kluczem do sukcesu projektu okazała się spójna realizacja działań infrastrukturalnych i społecznych, w szczególności włączenie w realizację projektu instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych, celem realizacji wspólnych działań na rzecz integracji społecznej mieszkańców. Miasto do współpracy w ramach projektu zaprosiło m.in.: 37 wspólnot mieszkaniowych, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 4, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy (SOSW), Szkołę Podstawową Nr 6, Centrum Inicjatyw Obywatelskich, Centrum Wolontariatu w Słupsku. ■

DZIAŁANIA SPOŁECZNE W RAMACH PROJEKTU:

- wsparcie psychologiczno-pedagogiczne dla mieszkańców,
- cykle spotkań z zakresu przeciwdziałania przestępczości, ekonomii społecznej i wolontariatu,
- warsztaty i zajęcia aktywizujące dzieci, młodzież i osoby dorosłe, m.in.: festiwal teatrów, zajęcia z tańca nowoczesnego, zajęcia kuglarskie, szczydlarskie, ceramiczne, arteterapii, fotograficzne, teatralno-taneczne, warsztaty z mediacji, sztuk walki, nauki języków obcych.

Dodatkowo w ramach regionalnego komponentu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na terenie rewitalizowanym sfinansowano projekty z zakresu rozwoju przedsiębiorczości osób młodych (szkolenia i dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej), przeciwdziałania wykluczeniu na rynku pracy osób młodych do 25 r. ż. i powyżej 45 r. ż., a także przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu mieszkańców. Zrealizowano też projekt, którego celem było wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci z dzielnicy rewitalizowanej oraz podniesienie jakości świadczonych na jej terenie usług edukacyjnych.





Niemal **9 300 mieszkańców** oraz **57,5 ha** miasta Słupska zostało objętych działaniami rewitalizacyjnymi

EFEKTY DZIAŁAŃ INFRASTRUKTURALNYCH W RAMACH PROJEKTU:

- przebudowany skwer im. Pierwszych Słupszczan, deptak przy ul. Wojska Polskiego, przejście podziemne pod ul. Anny Łajming, ulica Starzyńskiego, Plac Władysława Broniewskiego,
- 37 zmodernizowanych budynków wspólnot mieszkaniowych,
- zagospodarowane 3 podwórka w tym tzw. „podwórko kulturalne”,
- wybudowany obiekt Słupskiego Centrum Organizacji Pozarządowych i Ekonomii Społecznej,
- wybudowany Ośrodek Sportowo-Rekreacyjny oraz zmodernizowany budynek sali sportowej przy ZSP nr 4 (powstała świetlica środowiskowa, klub seniora, sala tańca, sala korekcyjna i siłownia),
- rozbudowany Teatr „Rondo”,
- wybudowana Pracownia Ceramiczna,
- wybudowany kolektor kanalizacji deszczowej w ul. Krasińskiego i ul. Niedziałkowskiego,
- zamontowany monitoring na terenie realizacji projektu.



Realizacja projektu pokazała, że rewitalizacja to nie tylko porządkowanie terenu, modernizowanie, czy wznoszenie budynków. Wszelkie działania infrastrukturalne muszą być silnie powiązane z działaniami społecznymi, ukierunkowanymi na zmianę w postawach życiowych mieszkańców. Wszelkie zajęcia oferowane w ramach projektu cieszyły się ogromnym zainteresowaniem. Uczestniczenie w nich pozwoliło wielu mieszkańcom, zwłaszcza dzieciom i młodzieży „otworzyć się” na innych ludzi oraz sztukę. W projektach społecznych wzięło udział kilka tysięcy uczestników. Dziś ci sami ludzie „pukają” do drzwi rozbudowanego w ramach projektu Teatru Rondo, Pracowni Ceramicznej czy Ośrodka Sportowo-Rekreacyjnego z zapytaniem o możliwość dalszego udziału w zajęciach i „zarażają” swoim zapalem i aktywną postawą kolejnych mieszkańców.

– **Justyna Pluta**

Kierownik Referatu Pozyskiwania Funduszy,
Wydziału Inwestycji i Rozwoju Miasta,
Urząd Miejski w Słupsku



Prace nad przygotowaniem projektu trwały blisko 3 lata. Zaangażowani w nie byli nie tylko pracownicy Ratusza, ale także wiele jednostek organizacyjnych Miasta, organizacji pozarządowych i instytucji kultury oraz mieszkańcy. Zostały przeprowadzone warsztaty metodyczne dla członków Rady Programowej Rewitalizacji, dyrektorów Wydziałów Urzędu Miasta Słupska oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych. Stworzenie i koordynacja tak wielowątkowego projektu to był ogromny trud, okupiony wieloma godzinami pracy. Trud ten się opłacił i dziś możemy mówić o efektach rewitalizacji Traktu Książęcego z dumą i poczuciem osobistej satysfakcji.

Sukces projektu pogłębił nasze przekonanie o potrzebie realizacji działań ukierunkowanych na rewitalizację obszarów zdegradowanych, przy czym wiemy już, że odnowa społeczna, gospodarcza i przestrzenna musi być procesem ciągłym, a efekty dotychczasowych działań należy stale wzmacniać i monitorować.

– **Bartosz Gwóźdź-Sproketowski**

Dyrektor Wydziału Inwestycji i Rozwoju Miasta
Urząd Miejski w Słupsku

REWITALIZACJA W GDAŃSKU

W 2004 r. Rada Miasta Gdańska po raz pierwszy opracowała i uchwaliła Program Rewitalizacji. W 2010 roku przygotowano aktualizację Programu. W dokumencie tym wskazano kilkanaście obszarów, które na przestrzeni lat znalazły się w trudnej sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej. Do objęcia wsparciem w ramach RPO WP 2007-2013 wytypowano tereny, na których zdiagnozowano najgłębsze i najtrudniejsze problemy: Dolne Miasto, Letnicę, Dolny Wrzeszcz oraz Nowy Port.

Przyczyn społeczno-gospodarczych trudności gdańskich dzielnic można upatrywać już w okresie powojennym. Bardzo liczne przed wojną zlokalizowane w wielu częściach miasta zakłady rzemieślnicze i usługowe nie zostały przywrócone po 1945 r. W okresie PRL znacząca ich część uległa procesowi komunalizacji, a w konsekwencji braków mieszkaniowych i rozwoju przemysłu stoczniewego, występowało na tych obszarach wysokie zagęszczenie mieszkańców, w szczególności robotników. Niskie zarobki pracowników oraz ogólnie zła gospodarczo sytuacja kraju powodowały, że konieczne remonty odkładano w czasie.

W latach 90. Gdańsk, jako istotny ośrodek przemysłu stoczniewego, bardzo silnie odczuł przemianę gospodarczą związaną z transformacją ustrojową. Wpłynęły one negatywnie nie tylko na najważniejsze zakłady stoczniewe, ale również na szereg innych, mniejszych zakładów zlokalizowanych na terenie miasta.

Efektom tego były upadłości zakładów pracy oraz zwolnienia pracowników. Wysokie bezrobocie oraz stale poszerzający się obszar wykluczenia społecznego zaskutkowały degradacją części dzielnic Gdańska.

Za przykład dzielnicy o ścią przemysłowym, przedwojennym charakterze może służyć gdańskie Dolne Miasto. W ciągu kilku lat zlikwidowane zostały wszystkie działające uprzednio zakłady przemysłowe, w których zatrudnieni byli okoliczni mieszkańcy. Brak pracy, a co za tym idzie środków finansowych, obniżał jakość życia mieszkańców oraz ich możliwości inwestycyjne, przyczyniając się do przestrzennego rozkładu niezwykle atrakcyjnej dotychczas części miasta.

W efekcie realizowanego przez Miasto Gdańsk w latach 2008-2015 projektu rewitalizacji Dolnego Miasta zdegradowana dzielnica na nowo odzyskuje utracone funkcje miejskie, w tym atrakcyjność gospodarczą i osiedleńczą. Projektami społecznymi objęci zostają mieszkańcy dzielnicy.

W ramach projektu realizowane są inwestycje infrastrukturalne m.in. takie jak: przebudowa 1,6 km dróg wraz z infrastrukturą podziemną, renowacja 17 budynków mieszkalnych; przebudowa i adaptacja budynków, które pełnią lub pełnić będą funkcje społeczne tj. budynku Centrum Sztuki Współczesnej „Łaźnia” oraz budynku przy ul. Dobrej, przeznaczonego na prowadzenie „Światlicy

Ucznia”. Równolegle realizowanych jest 8 przedsięwzięć, których celem jest integracja społeczna i aktywizacja zawodowa różnych grup społecznych mieszkańców: od przedszkolaków i uczniów szkół podstawowych, po młodzież, osoby dorosłe i seniorów.

Inną zdegradowaną dotychczas dzielnicą Gdańska była Letnica. Na przestrzeni lat zamieszkiwali tu głównie pracownicy okolicznych zakładów przemysłowych. Latami nie realizowane remonty starych budynków oraz ubóstwo mieszkańców ostatecznie doprowadziły do degradacji obszaru. Realizowany przez Miasto Gdańsk w latach 2008-2015 kompleksowy projekt rewitalizacji Letnicy obejmuje zarówno działania infrastrukturalne jak i społeczne. W jego efekcie wybudowano i przebudowano 1,4 km ciągów ulic wraz z infrastrukturą podziemną, a także zagospodarowano przestrzenie półpubliczne (m.in. ciągi pieszo-jezdne i tereny zielone), wyremontowano 29 budynków mieszkalnych, a także przystosowano do pełnienia funkcji publicznych, m.in. część pomieszczeń dawnej Szkoły Podstawowej nr 22, oraz zaadaptowano budynek położony przy ul. Uczniowskiej 22 do pełnienia funkcji „Domu Otwartego”.

Wraz z działaniami infrastrukturalnymi Miasto Gdańsk realizuje we współpracy z partnerami społeczno-gospodarczymi 8 zadań na rzecz integracji społeczno-zawodowej mieszkańców dzielnic zagrożonych wykluczeniem społecznym. ■

Na terenie Dolnego Miasta i Letnicy dodatkowo realizowane są projekty infrastrukturalne, których zadaniem jest m.in. wzmocnienie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej zdegradowanych dotychczas dzielnic miasta.

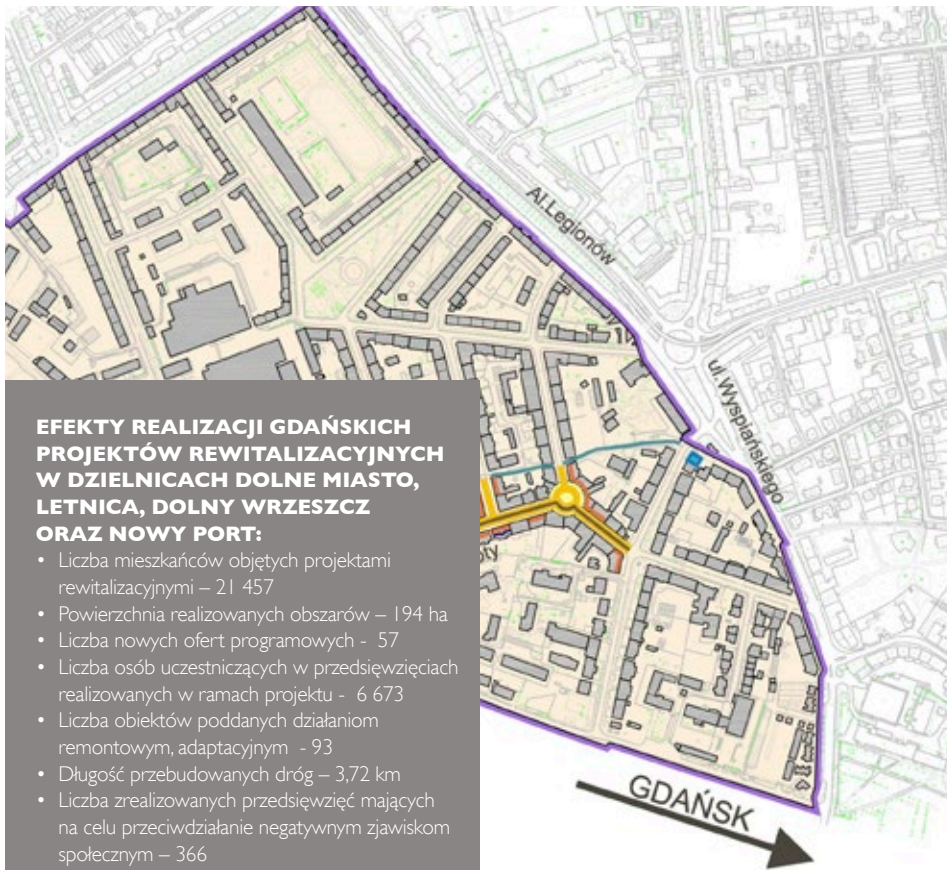
Na terenie Dolnego Miasta, dzięki preferencyjnej pożyczce udzielonej w ramach unijnej Inicjatywy JESSICA, zrewitalizowano XIX-wieczny budynek i utworzono w nim inkubator przedsiębiorstw kreatywnych. Celem projektu realizowanego przez Towarzystwo Budownictwa Społecznego „Motława” z Gdańska jest pozytywna zmiana gospodarcza dająca impuls do tworzenia nowych miejsc pracy.

W Letnicy najbardziej znaną nową inwestycją jest stadion, na którym odbyły się rozgrywki EURO 2012. Dodatkowo, dzięki pożyczce z Inicjatywy JESSICA, na terenie stadionu powstał kompleks rekreacyjno-sportowy. W dzielnicy realizowane są także ważne projekty infrastrukturalne miasta Gdańska, m.in. przedłużenie ulicy Słowackiego, z tunelem pod Martwą Wisłą – współfinansowane przez Unię Europejską w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko.

Realizacja komplementarnych projektów społecznych i infrastrukturalnych przyczynia się do spójnego i zrównoważonego rozwoju zdegradowanych dzielnic.



Inkubator przedsiębiorstw
kreatywnych na Dolnym Miście



EFEKTY REALIZACJI GDAŃSKICH PROJEKTÓW REWITALIZACYJNYCH W DZIELNICACH DOLNE MIASTO, LETNICA, DOLNY WRZESZCZ ORAZ NOWY PORT:

- Liczba mieszkańców objętych projektami rewitalizacyjnymi – 21 457
- Powierzchnia realizowanych obszarów – 194 ha
- Liczba nowych ofert programowych - 57
- Liczba osób uczestniczących w przedsięwzięciach realizowanych w ramach projektu - 6 673
- Liczba obiektów poddanych działaniom remontowym, adaptacyjnym - 93
- Długość przebudowanych dróg – 3,72 km
- Liczba zrealizowanych przedsięwzięć mających na celu przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym – 366



W przypadku Nowego Portu i Letnicy udało się już osiągnąć cel projektów, którym było wyrównanie szans w dostępie do kultury osób marginalizowanych społecznie, przede wszystkim osób w wieku przedprodukcyjnym, w tym młodocianych matek, którzy stanowią ponad połowę ludności Nowego Portu oraz Letnicy w zajęciach oferowanych w nowej łaźni, nastąpiło odstereotypizowanie placówki i jej pracowników, animatorów, a zwłaszcza artystów jako „obcych”.

– **Jadwiga Charzyńska**
Centrum Sztuki Współczesnej Łaźnia



W mojej opinii proces się rozpoczął. Dowodem na to są liczne przedsięwzięcia, które gromadzą wiele osób. Patrząc z perspektywy Caritas, świadczą o tym choćby wysoka frekwencja i liczebność Klubu Seniora, aktywność rodziców dzieci korzystających ze świetlicy i okenka, uczestnictwo mieszkańców w imprezach plenerowych typu Choinka na Dolnym Mieście czy inne aktywności, np. działania Opowiadaczy Historii gromadzące tłumy mieszkańców oraz festyny. Wszystkie te przykłady pokazują, że ludzie jakby czekali na takie możliwości, że byli na „stand by”. Dziejący się proces integracji widać, ale wymaga on oczywiście pielęgnacji, rozwoju i kontynuacji.

– **Małgorzata Niemkiewicz**
Caritas Archidiecezji Gdańskiej (Dolne Miasto)



Największym sukcesem projektu jest aktywizacja kobiet z Letnicy dzięki ich uczestnictwu w Klubie Aktywnych Kobiąt. Na naszych oczach dokonana się przemiana, w wyniku zajęć kobiety ujawniły lub odkryły swoje talenty, nastąpiło radykalne podniesienie samooceny, pojawiła się chęć działania na rzecz społeczności lokalnej.

– **Monika Kownacka – Prenzler**
Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
(Letnica, Dolny Wrzeszcz)

REWITALIZACJA STAREGO MIASTA W TCZEWIE

Wybór obszaru, który wymagał działań rewitalizacyjnych, nie był trudny dla mieszkańców i pracowników Urzędu Miasta. Ekspansja budownictwa wielkopłytkowego i dużych osiedli mieszkaniowych w latach 60. i 70. ubiegłego wieku doprowadziła do degradacji zarówno technicznej, gospodarczej i społecznej Starego Miasta. Główną przyczyną tego procesu były liczne zaniedbania: latami nieremontowane budynki, chaotyczne przebudowy i wyburzenia oraz brak opieki nad zabytkami. Ponadto podział miasta drogą krajową nr 91, a także terenami kolejowymi zajmującymi prawie 1/3 powierzchni miasta spowodował problem w skomunikowaniu jego

wschodniej i zachodniej części. Efektem izolacji zachodnich dzielnic mieszkaniowych był znaczny rozwój firm usługowych w tym rejonie. Wszystkie wymienione przyczyny wpłynęły na osłabienie roli Śródmieścia jako tradycyjnej dzielnicy mieszkaniowo-usługowej.

Zły stan infrastruktury i osłabienie funkcji gospodarczych Starego Miasta szedł przez lata w parze z postępującym procesem niszczenia tkanki społecznej tych obszarów. W szczególności sposób widoczny był rozwój ubóstwa, wysoka przestępczość, a w jej efekcie – niskie poczucie bezpieczeństwa publicznego oraz spadek

atrakcyjności osiedleńczej i inwestycyjnej obszaru. Na krytyczny stan lokalnej społeczności wskazywały badania: aż 51% rodzin dotkniętych było różnego rodzaju patologiami – m.in. alkoholizmem, aż 31% korzystało z miejskich stołówek, a 14% z pomocy MOPS.

W ten sposób dopełnił się ogólnie negatywny obraz obszaru, czego skutkiem było wykształcenie się opinii tzw. „złej dzielnicy” Tczewa. Konieczna była realizacja kompleksowych i spójnych działań rewitalizacyjnych realizowanych przez Urząd Miejski i jego partnerów społecznych. ■

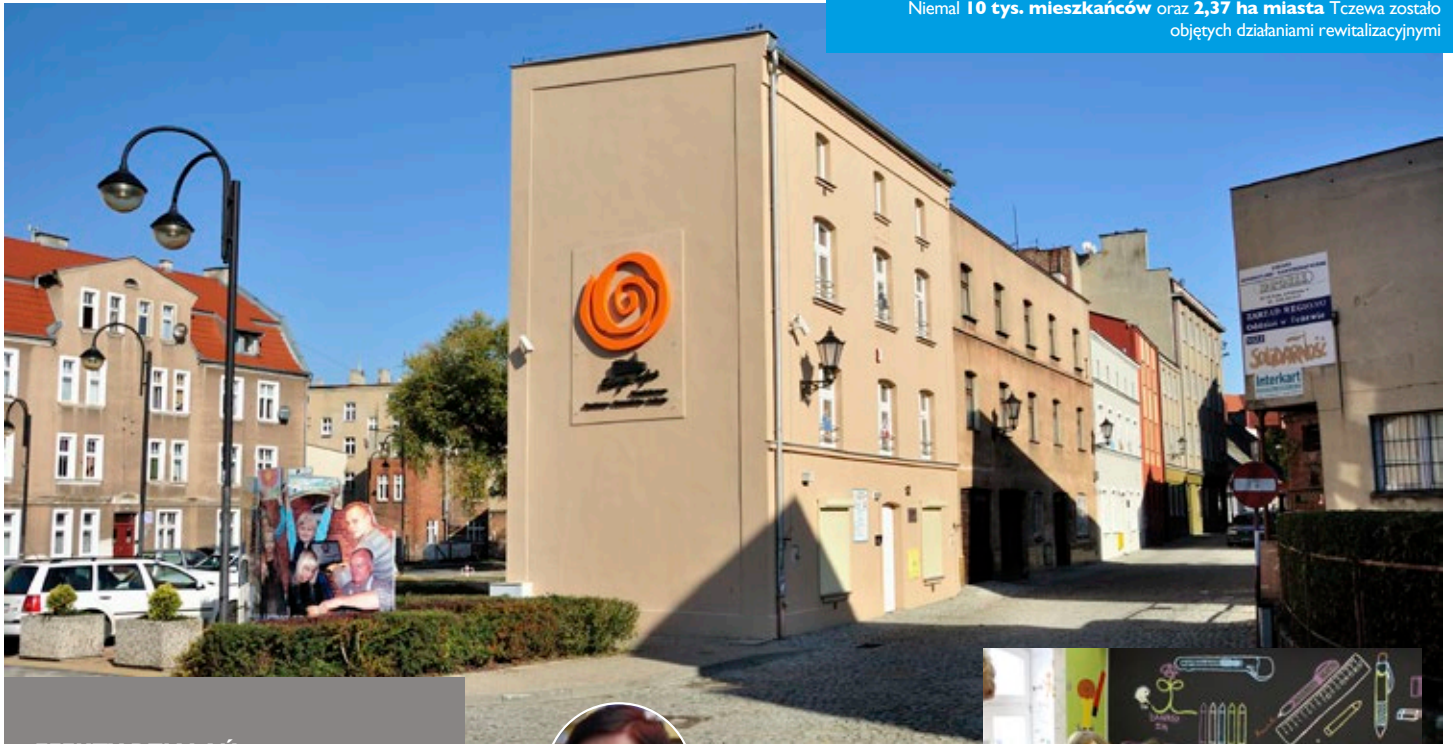
DZIAŁANIA SPOŁECZNE W RAMACH PROJEKTU:

- „Święto ulicy” – działanie dotyczyło rozwoju potencjału społecznego mieszkańców miasta oraz zwiększenia ich aktywności i identyfikacji z miejscem zamieszkania,
- „Otwarte Stare Miasto – integracja obywatelska Tczewa” – celem zadania było ożywienie społeczne i aktywizacja mieszkańców poprzez realizację spotkań i wydarzeń integracyjnych,
- Warsztaty edukacyjno-artystyczne – skierowane do dzieci i młodzieży, spełniły głównie funkcję dydaktyczno-wychowawczą. Przez szereg zajęć z zakresu m.in. tradycyjnego rękodzieła młodzi mieszkańcy Starego Miasta kształtowali zdolności manualne, wrażliwość artystyczną oraz szacunek do wartości i tradycji,
- „Trzeźwy umysł małolata” oraz „W Tczewie ze Strażą Miejską bezpieczniej” – programy walki z przestępczością i przeciwdziałania patologiom społecznym.

Dodatkowo w ramach komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na terenie rewitalizowanym zrealizowano projekty z zakresu samozatrudnienia osób bezrobotnych (szkolenia i dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej) oraz aktywizacji społeczno-zawodowej osób młodych od 15 do 19 r. ż. zagrożonych wykluczeniem społecznym.



Projekt „Włącznik - kurs na samodzielność” finansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego skierowany był do młodzieży zamieszkującej tereny zdegradowane miasta Tczewa. Uczestnikami było 30 osób w wieku 15-19 lat, nieaktywnych zawodowo, przygotowujących się do wejścia na rynek pracy. W związku z problemami w środowisku rodzinnym, szkolnym, wśród rówieśników miały one ograniczone szanse w uzyskaniu zatrudnienia czy kontynuacji ścieżki edukacyjnej. W ramach projektu młodzież wzięła udział m.in. w zajęciach z zakresu aktywności na rynku pracy (coaching wizyty studyjne w podmiotach ekonomii społecznej, granty rozwojowe na podniesie kwalifikacji zawodowych), warsztatach twórczych (m.in. zajęcia sztuki użytkowej, muzykoterapia, taniec, zajęcia plastyczne, a także z dramaterapii) oraz zajęciach integracyjnych, m.in. dotyczących edukacji obywatelskiej (wolontariat, zajęcia z praw człowieka, edukacja międzykulturowa, zajęcia dotyczące tolerancji i przełamania stereotypów). Młodzież brała też udział w spotkaniach z psychologiem.



EFEKTY DZIAŁAŃ INFRASTRUKTURALNYCH W RAMACH PROJEKTU:

- Stworzenie szlaków spacerowych: Droga Widokowa, Szlak Forteczny i Droga Spacerowa,
- Wyremontowane i zaadaptowane budynki przeznaczone do pełnienia nowych funkcji: ul. Chopina 33 – na cele warsztatów terapii zajęciowej, ul. Zamkowa 26 – na cele świetlicy środowiskowej dla dzieci, ul. Podmurna 12 i 15 – na cele działań Fabryki Sztuk, obiekt przy placu św. Grzegorza – na potrzeby organizacji pozarządowych,
- Wyremontowane budynki komunalne: ul. Mickiewicza 18, ul. Zamkowa 11, 16 i 18 oraz ul. Rybacka 8,
- Zagospodarowany teren fosy miejskiej przy ul. Podmurnej oraz starej fosy pomiędzy ulicami Wąską i Dąbrowskiego,
- Stworzony system monitoringu obszaru zdegradowanego.



Do największych wyzwań w projekcie należały działania społeczne. W związku z bogatą ofertą przygotowaną przez partnerów i operatorów, znaczna część naszej pracy w projekcie została skupiona na tych właśnie elementach, chociaż nie ma to odzwierciedlenia w liczbach w relacji do inwestycji. Mnogość działań przygotowawczych koniecznych do zorganizowania imprez plenerowych czy warsztatów angażowała duże zespoły osób odpowiedzialnych i realizujących te zadania. Jednak ten duży wysiłek każdorazowo był wynagradzany zadowoleniem uczestników działań.

Wśród osób związanych z projektem panuje opinia o konieczności prowadzenia działań społecznych w równowadze do inwestycyjnych, jako elementu, który decyduje o pozytywnym oddziaływaniu tego typu projektu. Oceniając efekty, można założyć, że zwiększenie działań społecznych działałoby na korzyść kompleksowej realizacji oraz wzmacniałoby trwałość projektu.

– **Agnieszka Schwager**
Wydział Rozwoju Miasta
Urząd Miejski w Tczewie



Działania społeczne w ramach rewitalizacji integrują i wydobywają potencjał mieszkańców Starego Miasta. Dzięki wspólnej pracy starówka staje się bezpiecznym i przyjaznym miejscem, w którym chce się żyć. Realizacja Święta Ulicy jest dowodem na to, że na Starym Mieście mieszkają osoby, które mają pomysły i chcą coś zrobić na rzecz lokalnej społeczności, tylko trzeba stworzyć im warunki i możliwości do działania. Dzięki takim przedsięwzięciom zaniedbana dzielnica odżywa, a mieszkańcy zaczynają być aktywni w różnych dziedzinach życia.

– **Sławek Chodorowicz**
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tczewie

WARUNKI SKUTECZNEJ REWITALIZACJI

ODPOWIEDNI DOBÓR INSTRUMENTÓW I ŚRODKÓW W OBSZARZE SPOŁECZNYM BĘDZIE DETERMINOWAŁ EFEKTYWNOŚĆ I TRWAŁOŚĆ CAŁOŚCI PROGRAMÓW REWITALIZACYJNYCH. W TYM KONTEKŚCIE SZCZEGÓLNIŃE WAŻNE JEST WSPÓŁTWORZENIE I AKCEPTOWANIE TEGO TYPU PRZEDSIĘWZIĘĆ PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ LOKALNĄ W TAKI SPOSÓB, ABY DZIAŁANIA INTEGRACYJNE I AKTYWIZACYJNE JAK NAJPEŁNIEJ ZASPOKAJAŁY JEJ RZECZYWISTE POTRZEBY. KONSULTACJE Z MIESZKAŃCAMI STWARZAJĄ SZANSĘ LEPSZEGO DOSTOSOWANIA PROJEKTÓW DO ICH POTRZEB ORAZ POZYSKANIA AKCEPTACJI WPROWADZANYCH ZMIAN.

Celem wzmocnienia efektów społecznych projektów rewitalizacyjnych realizowanych na terenach zdegradowanych w ramach komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Zarząd Województwa Pomorskiego udzielił dodatkowego wsparcia na realizację 13 projektów z zakresu aktywizacji i integracji społecznej mieszkańców o łącznej wartości ponad 12 mln zł. Dzięki ich realizacji 120 osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo zyskało możliwość skorzystania ze wsparcia doradczo-szkoleniowego oraz finansowego na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej, 528 osób skorzystało ze wsparcia w zakresie aktywizacji i integracji społeczno-zawodowej. Dodatkowo na terenie Miasta Słupska zrealizowano projekt, którego celem było wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci z obszarów rewitalizowanych oraz podniesienie jakości świadczonych usług edukacyjnych na tym terenie. Skorzystało z niego 450 uczniów.

W ramach projektu „Dobre wsparcie na start” finansowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki wsparciem objęto 410 uczniów z kl. 0 i IV-VI Szkoły Podstawowej nr 6 w Słupsku, w tym 30% dzieci pochodzących z obszarów zdegradowanych. Wsparcie obejmowało m.in.: opiekę psychologiczno-pedagogiczną (zajęcia logopedyczne, rehabilitacyjne, socjoterapeutyczne, terapie pedagogiczne), zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne (m.in. warsztaty teatralne, dziennikarskie, muzyczne, taneczne, plastyczne i zdobnicze, sportowo-rekreacyjne, laboratoryjno-terenowe z przyrody, informatyczne, językowe).

Doświadczenia ze zrealizowanych działań oraz wynikające z nich rekomendacje dla przyszłych projektów rewitalizacyjnych w latach 2014-2020 zostały zawarte w badaniu ewaluacyjnym pn. „Kierunki i zasady wspierania działań społecznych ukierunkowanych na aktywizację społeczną i gospodarczą zdegradowanych obszarów miejskich w subregionalnych i regionalnych ośrodkach rozwojowych

województwa pomorskiego w kontekście perspektywy finansowej UE 2014-2020” – dostępnego na stronie www.defs.pomorskie.eu w zakładce „wdrażanie PO KL” („ewaluacja”).

Przeprowadzone badanie ewaluacyjne wskazuje najważniejsze czynniki mające wpływ na efektywność prowadzonych działań społecznych na terenach rewitalizowanych. Rekomendowane jest przede wszystkim wykorzystanie formuł realizacji działań funkcjonujących na pograniczu sektora publicznego i społecznego, takich jak:

- **Partnerstwo lokalne.** Stosowanie tej formuły pozwala na budowanie trwałej współpracy między instytucjami samorządowymi, lokalnymi przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi oraz mieszkańcami na rzecz ożywienia gospodarczego oraz poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy,
- **Ekonomia społeczna.** Jej bardzo efektywnym przejawem jest działalność spółdzielni socjalnych, które tworzą miejsca pracy i stwarzają możliwości aktywizacji społecznej osób bezrobotnych, niepełnosprawnych, bezdomnych czy uzależnionych. W tym zakresie ważną rolę do spełnienia mają też Centra i Kluby Integracji Społecznej, umożliwiające przygotowanie osób wykluczonych do wejścia na rynek pracy lub założenie spółdzielni socjalnej.
- **Instrumenty na rzecz pomocy i poradnictwa dla obywateli.** Realizowane są one poprzez poradnictwo rodzinne i specjalistyczne, poradnictwo psychologiczne, obywatelskie i prawne. Tego typu inicjatywy mogą mieć istotny udział w zapobieganiu wycofywaniu się członków społeczności lokalnej z ważnych form aktywności społecznej oraz pomagać w kreowaniu postaw aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu wspólnoty.

Skuteczному prowadzeniu konsultacji sprzyja:

- zachęcanie mieszkańców do udziału i stworzenie warunków umożliwiających rzeczywiste uczestniczenie,
- uwzględnianie ewentualnej rozbieżności interesów poszczególnych grup,
- nadawanie dyskusji ram ograniczających ją do przedsięwzięć, które mogą zostać zrealizowane,
- gotowość do rzeczywistego uwzględnienia opinii mieszczących się w tych ramach.

W projekcie „Centrum Integracji Społecznej w Gdańsku” finansowanym z Europejskiego Funduszu Społecznego objęto wsparciem 120 uczestników, bezrobotnych mieszkańców Trójmiasta, wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym. Osoby te realizowały Indywidualne Programy Zatrudnienia Socjalnego, dzięki czemu wsparcie ukierunkowane było ściśle na ich indywidualne potrzeby. Wśród uczestników 30% osób to mieszkańcy obszarów zdegradowanych w Gdańsku. Uczestnicy wzięli udział w zajęciach reintegracji zawodowej (m.in. warsztaty: poligraficzno-introligatorski, gastronomiczny, remontowo-porządkowy, ekologiczno-utylizacyjny, kasjer-sprzedawca, komputerowy) i społecznej (m.in. warsztaty psychologiczne, z pracownikiem socjalnym, z doradcą zawodowym, zajęcia integracyjno-socjalizujące).

Klub Młodego Wrzeszczaka - zajęcia dla dzieci i młodzieży w ramach rewitalizacji Dolnego Wrzeszcza w Gdańsku



Projekt finansowany w ramach RPO WP stał się kołem zamachowym dla szerszego procesu rewitalizacji w wymiarze społecznym, obejmującego praktycznie całe miasto. Jako kontynuacja i wynik „Rewitalizacji Centrum Łęborka” powstał projekt „Rewitalizacja Społeczna Łęborka”, oparty na tym samym dokumencie - Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Łęborka – i odpowiadający na podobne potrzeby, jednak traktujący je z innej perspektywy, i na innej płaszczyźnie.

– **Elżbieta Gałka**

Wydział Gospodarki Miejskiej i Inwestycji
Urzędu Miejskiego w Łęborku

Projekt „S.O.S - Szansa Odwaga Sukces” finansowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki skierowany był do 40 osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Łęborku i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wśród nich 12 osób to mieszkańcy obszaru zdegradowanego miasta Łęborka. Uczestnicy projektu skorzystali m.in. z grupowych warsztatów psychologiczno-doradczych, indywidualnego poradnictwa zawodowego oraz szkoleń zawodowych.



WSPARCIE EFS NA RZECZ REALIZACJI SPOŁECZNEGO MODELU REWITALIZACJI

Sytuacje problemowe na obszarach objętych programem rewitalizacji wykraczają daleko poza aspekty architektoniczne, budowlane, techniczne i przestrzenne. Projekt rewitalizacyjny powinien być pojmowany jako kompleksowe, interdyscyplinarne przedsięwzięcie, którego realizacją będzie zmierzać do szeroko rozumianego ożywienia społecznego i gospodarczego. Każde działanie inwestycyjne musi być podporządkowane celowi głównemu, jakim jest dokonanie trwałych zmian społecznych i gospodarczych na danym terenie. W tym kontekście działania techniczno-budowlane są tylko środkiem, a nie celem realizowanych przedsięwzięć. W związku z tym dotychczasowe wsparcie, które kierowane było przez samorząd województwa pomorskiego na rewitalizowane tereny w ramach regionalnego komponentu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, miało przede wszystkim na celu kompleksową aktywizację społeczno-zawodową grup zagrożonych problemem wykluczenia społecznego. Służyło jednocześnie dążeniu do wypracowania w dłuższej perspektywie efektywnego i proaktywnego modelu wsparcia dla społeczności zamieszkujących tego typu obszary. Konstruując kształt interwencji EFS, którą będziemy realizować już w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, wykorzystamy dotychczasowe doświadczenia i w większym zakresie będziemy dążyć do stosowania różnicowanych form i instrumentów pomocy na rzecz osób zamieszkujących obszary, na których będą realizowane programy rewitalizacji. Ścisłe podporządkowanie projektów inwestycyjno-budowlanych działaniom z zakresu integracji społecznej, zatrudnienia, przedsiębiorczości, rozwoju kształcenia i kompetencji, edukacji przyczyni się do stworzenia trwałego ożywienia społeczno-gospodarczego na rewitalizowanych obszarach. Docelowo pozwoli też w pełni korzystać z uzyskanych w ten sposób efektów przez świadome i aktywne społeczności lokalne.

– **Joanna Witkowska**

Dyrektor Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego

ATRAKCYJNE MIASTA DLA AKTYWNYCH MIESZKAŃCÓW

ROK 2014 UPŁYWA POD ZNAKIEM STOPNIOWEGO ZAMYKANIA PROJEKTÓW REALIZOWANYCH W RAMACH REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2007-2013. JEDNOCZEŚNIE PRZYGOTOWYWANY JEST SYSTEM REALIZACJI DLA KOLEJNEGO PROGRAMU NA LATA 2014-2020. O PRZYGOTOWANIACH I WYZWANIACH W REALIZACJI REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020 MÓWI:

**JAN SZYMAŃSKI, DYREKTOR DEPARTAMENTU PROGRAMÓW REGIONALNYCH
URZĘDU MARSZAŁKOWSKIEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO**

Według danych Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju, Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, jako pierwszy z szesnastu Regionalnych Programów Operacyjnych realizowanych w naszym kraju, osiągnął wraz z końcem maja 2014 roku pełne zakontraktowanie dostępnych środków finansowych w kwocie prawie 4 mld zł. Czy sprawne zarządzanie środkami unijnymi stanowi miarę sukcesu województwa?

Oczywiście sprawne zarządzanie funduszami europejskimi stanowi dla nas priorytet, gdyż przynosi samorządowi województwa wymierne korzyści. Gdy w 2011 roku w rankingach Ministerstwa Rozwoju Regionalnego województwo pomorskie było w grupie regionów najsprawniej zarządzających środkami unijnymi, uzyskaliśmy dzięki temu dodatkowe środki finansowe w wysokości ponad 185 mln złotych. Pozwalają one nam dziś przystąpić między innymi do budowy dojazdów drogowych do powstającej Pomorskiej Kolei Metropolitarnej, czy też modernizacji systemu transportu zbiorowego w Słupsku poprzez budowę węzła integracyjnego.

Jesteśmy bogatsi o 7 lat doświadczeń, ale kolejna perspektywa finansowa pozostaje dla nas ogromnym wyzwaniem. Do naszej dyspozycji oddano ponad 1,8 mld euro, a Regionalny Program Operacyjny na lata 2014-2020 będzie finansowany nie tylko z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), ale i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Opracowanie systemu realizacji i mechanizmów wsparcia łączącego oba fundusze wymaga dużego wysiłku i czasu, dlatego pracę nad jego przygotowaniem rozpoczęliśmy z dużym wyprzedzeniem.

W jaki sposób dwufunduszowe Regionalne Programy Operacyjne mają przyczynić się do realizacji unijnej strategii na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju?

Dwufunduszowość, o której mowa, daje nam możliwość planowania działań służących realizacji konkretnych celów rozwojowych. Łączenie obu funduszy na poziomie Regionalnego Programu Operacyjnego przyczynia się do większej spójności i efektywności realizowanych działań. Jest to możliwe przez ścisłe powiązanie ze sobą projektów infrastrukturalnych

i społecznych realizacją wspólnych celów. Za idealny przykład, dla którego powiązanie obu rodzajów interwencji wydaje się niezbędne, może służyć kompleksowa rewitalizacja zdegradowanych obszarów miast realizowana w formule projektów zintegrowanych.

Czy realizacja tego typu projektów będzie stanowić dla Beneficjentów organizacyjne wyzwanie?

Z całą pewnością. Będzie to również wyzwanie dla Instytucji Zarządzającej programem operacyjnym. W przypadku rewitalizacji wyzwanie to jest jednak tym większe, że jej kompleksowy charakter wymaga od nas niejako przyjęcia indywidualnego trybu realizacji. Mając na względzie tak szczególne uwarunkowania, Zarząd Województwa Pomorskiego powołał w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Pomorskiego wielozadaniowy Zespół ds. rewitalizacji, stawiając przed nim zadania m.in. uzgadniania z miastami zakresów planowanych projektów, udziału w ich konsultacjach społecznych, weryfikacji spójności planowanych projektów z celami polityki strategicznej Wspólnoty oraz naszego województwa.



Zbliżony model współpracy chcielibyśmy również ujrzeć po stronie samorządów miast. Wierzmy bowiem, że kompleksowy charakter tych projektów, wynikający z wiodącej roli Europejskiego Funduszu Społecznego, wymaga także szczególnego zaangażowania organizacyjnego w postaci współpracy wszystkich podmiotów mogących przyczynić się do ich realizacji, w tym organizacji pozarządowych czy podmiotów gospodarczych, a przede wszystkim mieszkańców rewitalizowanych obszarów, którzy będą ostatecznymi beneficjentami realizowanego wsparcia.

Skąd bierze się coraz to większa rola procesu rewitalizacji? Czy jej pojmowanie zmieniło się przez ostatnie lata?

Dotychczas w powszechnej świadomości określenie to funkcjonowało jako odnoszące się jedynie do działań modernizacyjnych oraz skupiających się na przywracaniu wartości pojedynczych obiektów. W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 staraliśmy się mocno zaznaczyć istotną rolę kompleksowych działań aktywizujących i włączających lokalną społeczność, których wymaga właściwe prowadzenie procesu rewitalizacji. Dlatego, oprócz działań społecznych realizowanych w poszczególnych projektach w ramach instrumentu elastyczności, we współpracy z Departamentem Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, podjęliśmy działania mające na celu skierowanie na obszary objęte projektami rewitalizacyjnymi dodatkowej interwencji w ramach komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Podejście to znajduje dziś zastosowanie nie tylko w naszym województwie, ale i w całym kraju poprzez dwufunduszowe programy operacyjne.

Rola, jaką przywiązuje się obecnie do procesu rewitalizacji, jest bezpośrednim wynikiem zmian polityki przestrzennej kraju. Lata żywiołowej ekspansji miast na obszary dotychczas niezurbanizowane przyniosły bowiem wiele problemów ekonomicznych. Podejmowane przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju prace dotyczące Krajowej Polityki Miejskiej oraz Narodowego Planu Rewitalizacji skupiają się wokół idei odnowy śródmieść oraz ponownego wykorzystania zagospodarowanych uprzednio obszarów. W wielu przypadkach, mimo relatywnie korzystnej lokalizacji w strukturze miasta, miejsca te borykają się ze znaczącymi problemami nie tylko o charakterze przestrzennym, ale i społecznym. Samorząd województwa pomorskiego konsekwentnie realizuje zapisy Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, w której wskazano, że niezbędnym elementem zmierzającym do wzrostu kapitału społecznego są działania obejmujące poprawę jakości życia mieszkańców. Najważniejszym narzędziem jej finansowej realizacji będzie w najbliższych latach Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, dlatego część środków tego Programu zostanie skierowana właśnie na rozwiązywanie problemów zdegradowanych obszarów miast.

W Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 przedsięwzięcia rewitalizacyjne będą w swym minimalnym zakresie realizowane w ramach Celu tematycznego 9, skupionego na wspieraniu włączenia społecznego, walce z ubóstwem i dyskryminacją, poprzez przynajmniej dwa priorytety inwestycyjne finansowane z EFS i EFRR. To oznacza, że interwencją o charakterze społecznym będzie

determinować kształt projektów o charakterze infrastrukturalnym, a nie odwrotnie. Czy skutki tak planowanej interwencji powinny znacząco różnić się od skutków projektów podejmowanych w poprzedniej perspektywie?

Strategia EUROPA 2020 będąca długookresowym programem rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej do roku 2020, bazując na doświadczeniach Strategii Lizbońskiej, która wyznaczała kierunki rozwoju Wspólnoty w latach 2000-2010, znacząco zmieniła podejście dotyczące rozwoju Europy. O ile nasze cele rozwojowe pozostają wciąż aktualne, spotykamy się dziś z koniecznością weryfikacji efektów dotychczasowej polityki oraz utworzenia na tej podstawie nowej struktury zarządzania.

Do naszych największych wyzwań w nowym okresie programowania należy takie ukierunkowanie środków finansowych, które pozwoli nam na utworzenie inteligentnej i zrównoważonej gospodarki sprzyjającej włączeniu społecznemu. Musimy zatem podjąć starania, aby wszelkie środki finansowe kierowane z Unii Europejskiej, w tym również środki na rewitalizację zdegradowanych obszarów miast, przyczyniały się do realizacji zapisów Strategii Europa 2020. Mamy dziś świadomość, że interwencja w tym zakresie musi przyczynić się do promowania włączenia społecznego i walki z ubóstwem, zwiększenia szans na zatrudnienie oraz ożywienia społecznego i gospodarczego, jednak wymaga to od nas niejako odwrócenia dotychczasowej logiki interwencji, w której przedsięwzięcia o charakterze społecznym przyjmowały jedynie charakter towarzyszący dla interwencji infrastrukturalnej. To musi się zmienić. ■

WŁĄCZENIE SPOŁECZNE I WALKA Z UBÓSTWEM

PRIORYTETY REWITALIZACJI ZDEGRADOWANYCH OBSZARÓW MIAST

DEGRADACJA MIAST I ICH DZIELNIC WYNIKAJĄCA Z NARASTAJĄCYCH PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH, W TYM DŁUGOTRWALEGO BEZROBOCIA, W DALSZYM CIĄGU POZOSTAJE ZNACZĄCYM PROBLEMEM ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO OBSZARÓW MIEJSKICH. W DUŻYCH MIASTACH W CORAZ WIĘKSZEJ SKALI POJAWIAJĄ SIĘ LUB ZNACZNIE ROZSZERZAJĄ DOTYCHCZAS MAŁO WIDOCZNE OBSZARY UBÓSTWA. ZMIANA TEJ SYTUACJI WYMAGA WDROŻENIA PRZEZ WŁADZE MIEJSKIE PAKIETU DZIAŁAŃ SPOŁECZNYCH I INFRASTRUKTURALNYCH W RAMACH LOKALNYCH PROGRAMÓW REWITALIZACJI.

Interwencja planowana w ramach Celu tematycznego 9 Wspieranie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją jest ukierunkowana na realizację celów Strategii EUROPA 2020 w zakresie promowania zatrudnienia i zwalczania ubóstwa.

Podjęmowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 projekty rewitalizacyjne w swym minimalnym zakresie obejmą skupione wokół tego Celu tematycznego Priorytety Inwestycyjne:

- 9b Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich (finansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Osii Priorytetowej 8 Konwersja RPO WP 2014-2020) oraz co najmniej jeden z finansowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego:
- 9i Aktywna integracja, zwłaszcza w celu poprawy zatrudnienia (finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Osii Priorytetowej 6 Integracja RPO WP 2014-2020)
- 9iv Ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym (finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Osii Priorytetowej 6 Integracja RPO WP 2014-2020)



Zapisy Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 jednoznacznie wskazują, że realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych w swym minimalnym zakresie obejmuje nie tylko działania infrastrukturalne, lecz przede wszystkim szereg działań społecznych, obejmujących projekty realizowane w ramach co najmniej dwóch Priorytetów Inwestycyjnych skupionych wokół Celu tematycznego 9, realizowanych w ramach RPO Wp 2014-2020.

Mając na uwadze szczególną kompleksowość, jaką powinien charakteryzować się proces rewitalizacji, za odpowiednie narzędzie służące realizacji tego typu projektów w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego uznano projekt zintegrowany.

Przyjęcie formuły projektu zintegrowanego ma na celu zapewnienie spójności i efektywności podejmowanych działań oraz zapewnienie komplementarności pomiędzy przedsięwzięciami realizowanymi w ramach różnych osi priorytetowych Programu. Realizowane projekty powinny być ukierunkowane bowiem nie tylko na rozwiązywanie specyficznych problemów przestrzennych danego terenu, lecz przede wszystkim społeczno-gospodarczych barier rozwojowych zdiagnozowanych na zdegradowanym obszarze. Realizacja działań infrastrukturalnych jest bowiem rozumiana jedynie jako jedno z narzędzi niwelowania zjawisk związanych z problemami społecznymi dotyczącymi danego obszaru, a nie jedyny czy główny cel rewitalizacji. ■

Projekt zintegrowany to co najmniej dwa projekty powiązane ze sobą tematycznie w ramach wspólnego celu, jaki ma zostać osiągnięty dzięki ich realizacji, których wybór do dofinansowania lub realizacja jest koordynowana przez właściwe instytucje.

Koordinacja polega w szczególności na określeniu wzajemnych relacji między projektami w zakresie warunków ich wyboru i oceny lub postanowień umów o dofinansowanie projektu lub decyzji o dofinansowaniu projektu.

Na podstawie ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020

REWITALIZACJA JAKO ELEMENT ROZWOJU MIASTA

KAŻDE MIASTO BORYKA SIĘ Z LICZNYMI PROBLEMAMI W SFERZE SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ, NIEZBĘDNE SĄ PRZEKSZTAŁCENIA ZARÓWNO W TKANCE INFRASTRUKTURALNEJ MIASTA, JAK I W SFERZE SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ. DZIAŁANIA SŁUŻĄCE ODNOWIE KAŻDEGO Z MIAST POWINNY MIEĆ JEDNAK INDYWIDUALNIE OKREŚLONĄ FORMUŁĘ, CHARAKTER I ZAKRES.

Za podstawowy instrument tworzący ramy operacyjne i płaszczyznę koordynacji działań w zakresie rewitalizacji na poziomie miasta uznać należy Lokalny Program Rewitalizacji. Źródłem samego procesu powinno upatrywać się jednak już w dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju miasta, stanowiących kluczowe narzędzie w realizacji jego zintegrowanej polityki, której wskazany w Krajowej Polityce Miejskiej model obejmuje szereg wątków tematycznych, budujących wspólnie warunki dla poprawy jakości życia. Niezbędne jest, aby Lokalny Program Rewitalizacji przyjmował zintegrowany i wieloaspektowy charakter, obejmując swym zakresem zidentyfikowany na podstawie szczegółowych diagnoz obszar kryzysowy, jednak dokument ten powinien być jasno osadzony w strukturach dokumentów programowych i operacyjnych miast oraz ich systemach zarządzania.

Sam proces opracowania programu wymaga pogłębionej diagnozy społecznej dla szczegółowego określenia działań mających na celu włączenie społeczne mieszkańców. Procesy rewitalizacji muszą być planowane przy założeniu precyzyjnego skoncentrowania na najbardziej zdegradowanych obszarach. Program rewitalizacji musi jednoznacznie wskazywać takie obszary w oparciu o zasadę, że rewitalizację należy prowadzić tam, gdzie występuje największe nasilenie niepożądanych zjawisk i gdzie koncentracja problemów jest największa. Przejrzyste działania w zakresie wskazywania obszarów wymagających rewitalizacji może pozwolić na zwiększenie społecznej akceptacji całego procesu. Realizacja działań wynikających z programu powinna wiązać się natomiast z priorytetyzacją i identyfikacją przedsięwzięć niezbędnych do realizacji, czyli takich, które pozostając niezrealizowane, zaważą na sukcesie całego procesu.

Dla optymalnego przygotowania procesu rewitalizacji wybranego obszaru potrzebna jest możliwie pełna diagnoza problemów, z którymi borykają się jego mieszkańcy i użytkownicy. Na jej podstawie następować powinno określenie wizji jego zmiany. Powinna ona obejmować przede wszystkim kwestie społeczne, które są często kluczowym i jednocześnie najtrudniejszym do osiągnięcia zakładanych efektów elementem rewitalizacji, oraz powiązane z nimi bezpośrednio zagadnienia gospodarcze, przestrzenne i środowiskowe.

■



Podstawowy instrument tworzący ramy operacyjne i platformę koordynacji działań podejmowanych przez samorządy miast na rzecz obszarów objętych stanem kryzysowym stanowią Lokalne Programy Rewitalizacji, jednak źródeł samego procesu powinny upatrywać się już w dokumentach strategicznych stanowiących kluczowe narzędzie w prowadzeniu zintegrowanej polityki miejskiej. Istotne jest bowiem określenie roli i znaczenia procesu rewitalizacji dla rozwoju całego ośrodka miejskiego, zwłaszcza w kontekście zrównoważonej polityki przestrzennej skupionej na rozwoju miasta uwzględniającej jego wewnętrzne zróżnicowanie oraz zakładającej zatrzymanie ekspansji zabudowy mieszkaniowej poza teren miasta na obszary dotychczas niezurbanizowane. Wybór obszarów do objęcia wsparciem jest zadaniem niezwykle trudnym, gdyż wymaga obiektywnego spojrzenia na cały miejski organizm oraz jego wieloaspektowej analizy dotyczącej zarówno zjawisk o charakterze społecznym, przestrzennym, jak i gospodarczym. Jednym z przydatnych narzędzi pomocnych do przeprowadzenia sprawnej analizy i postawienia diagnozy są systemy GIS. Nie byłoby to jednak możliwe, gdyby nie czuwał nad tym procesem sprawny menager

miejski/urbanista, którego możemy porównać do chirurga, który operuje na złożonym organizmie miejskim. Przed przystąpieniem do interwencji wykorzystuje on GIS jako swoistego rodzaju tomograf, precyzyjne narzędzie diagnostyczne, które oznacza nam chore miejsca i wskazuje, gdzie w pierwszej kolejności należy podjąć interwencję.

Trzeba pamiętać, że rewitalizacja dotyczy wybranych obszarów miejskich, których granice bardzo rzadko pokrywają się z granicami administracyjnymi dzielnic oraz jednostek statystycznych. Nie prowadzone są obecnie ogólnodostępne statystyki w ujęciu wewnątrzmijskim, co powoduje, że za każdym razem, gdy samorząd podejmuje działania na rzecz rewitalizacji, występuje potrzeba skorzystania z aplikacji GIS w celu określenia, czy występują zjawiska kryzysowe, a jeśli tak, to na jakim obszarze miasta.

Opis zachodzących procesów wewnątrz miasta nie jest możliwy bez bazy informacyjnej. Bez zebranych danych oraz systemów GIS, które je przetwarzają, trudno ustalić miejsca koncentracji określonych zjawisk, takich jak np. wysoka przestępczość, bezrobocie, rejony występowania dużej liczby osób korzystających z pomocy

MOPS itd. Niewątpliwie jedną z najważniejszych zalet GIS-u jest to, że dane zgromadzone w systemie można aktualizować i rozbudowywać o kolejne, ponadto przygotowywać analizy wizualne z uzyskanych informacji, zestawiać i porównywać dane. Monitorując dane, w prosty sposób można sygnalizować zachodzące zmiany granic obszarów kryzysowych.

W dzisiejszych czasach, gdy obserwujemy olbrzymią dynamikę zmian społeczno-gospodarczych, z pełnym przekonaniem mogę powiedzieć, że bez systemów informacji geograficznej nie jest możliwe wdrażanie efektywnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

– dr Janusz Jeżak

urbanista, kierownik Zakładu Ekonomiki Przestrzeni w Instytucie Rozwoju Miast w Krakowie, w pracy zawodowej podejmuje zagadnienia związane z optymalizacją procesów zagospodarowania przestrzeni przy wykorzystaniu najnowocześniejszych technik analizy danych.

PRZESTRZEŃ DLA AKTYWNOŚCI

ZAANGAŻOWANIE SPOŁECZEŃSTWA I UMOŻLIWIENIE MU SZEROKIEJ PARTYCYPACJI
W PRZYGOTOWANIU, A NASTĘPNIE REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH DZIAŁAŃ W PROJEKCIE,
STANOWI FUNDAMENT PROCESU REWITALIZACJI.

Władze miast są podmiotem, który inicjuje działania w zakresie rewitalizacji, ale nie można zapominać, że także inicjatywa oddolna (społeczna) oraz udział partnerów gospodarczych powinny być optymalnie wykorzystane dla zapoczątkowania, rozwijania i realizacji działań przyczyniających się do zmian strukturalnych w przestrzeni miasta. Najbardziej spójny i zaawansowany pakiet takich działań stanowi kompleksowa rewitalizacja, realizowana na obszarach najbardziej zdegradowanych, odnosząca się do konkretnego, ograniczonego terytorium i łącząca wysiłki różnych podmiotów, a także samych mieszkańców, których suma ma spowodować trwałe ożywienie społeczne i gospodarcze zdegradowanego obszaru.

Celem działań władz samorządowych w zakresie partycypacji społecznej powinno być budowanie miasta otwartego na dialog i współpracę wszystkich aktorów miejskich. Spójne działania na rzecz szerszej partycypacji społecznej i włączenia do dialogu jak najszerszego grona mieszkańców przyczyniają się do poprawy współpracy pomiędzy wszystkimi aktorami miejskimi oraz do budowania społeczeństwa obywatelskiego, rozwoju wspólnot lokalnych, wzrostu zaufania społecznego i poczucia wspólnego dobra, a także zwiększenia poczucia współodpowiedzialności mieszkańców za miejsce zamieszkania.

Planowanie procesu rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast jest tym samym szczególną sferą wymagającą szerokiej partycypacji społecznej. Mając na uwadze, że podejmowane przedsięwzięcia dotyczyć będą bezpośredniego sąsiedztwa mieszkańców poszczególnych dzielnic, za szczególnie istotne należy uznać włączenie ich w proces decyzyjny. Wspólne planowanie rozwoju wraz z partnerami społeczno-gospodarczymi może przyczynić się z kolei do wzmocnienia potencjału rozwojowego całego obszaru. ■

Warto skorzystać z:

- **Kodeks Konsultacji i Siedem Zasad Konsultacji**
Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji
www.mac.gov.pl
- **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020**
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
www.mkidn.gov.pl



Gdańsk jest jednym z liderów wśród polskich miast, które starają się społecznie proces zarządzania miastem i wsłuchiwać we wszelkie głosy mieszkańców, zwłaszcza tych, którym najtrudniej się przebić do głosu, których najmniej słychać. Takie podejście, jak najbardziej rozumianej demokracji i solidarności, nakłania do dyskusji społecznej na temat wielu aspektów naszej codziennej rzeczywistości i skutkuje trwałością podejmowanych wspólnie – przez miasto i mieszkańców zamierzeń. Często mogą oni potem bez cienia przesady powiedzieć swoim znajomym, sąsiadom: to jest mój pomysł, to ja zgłosiłem to rozwiązanie. I bardzo często będą mieli rację! W przypadku obszarów rewitalizowanych staramy się również postępować zgodnie z tym podejściem.

– Grzegorz Sulikowski

Kierownik Referatu Rewitalizacji Urzędu Miasta Gdańska,
Zastępca Dyrektora Wydziału Urbanistyki, Architektury i Ochrony Zabytków



SPÓŁCZNY WYMIAR REWITALIZACJI, CZYLI NIC O NAS BEZ NAS

Co to jest rewitalizacja? Najogólniej, jest to proces wracania do życia, który w odniesieniu do miast oznacza ich ożywianie nastawione na dobro – w pierwszej kolejności - mieszkańców rewitalizowanych dzielnic.

Tego rodzaju dobra nie można przynieść w teczce. Mieszkańcy pomijani, albo nie włączający się w projektowanie i realizację zmian miejsc, w których żyją, nie mogą być ich twórcami. A bycie takim twórcą oznacza bycie sobą; sobą sprawczym, zdolnym do czynienia świata lepszym. Nie da się tego osiągnąć, pozostając gośćmi we własnych domach, bo ci nigdy nie są u siebie. Nie goście zarządzają domy i nie oni nadają im sens. Być sobą i być u siebie oznacza zatem działanie. Zawsze jest ono społeczne, bo każde zamieszkiwanie, to jednocześnie sąsiedzowanie. Owocne dla wszystkich, gdy współ-mieszkańcy, zaspokajając własne potrzeby, nie tracą z oczu wspólnego dobra.

Być sobą i być u siebie, to zatem robić coś, co robić warto – dla siebie i innych. A wszędzie tam, gdzie wspólnie dostrzeżona wartość zaowocuje wspólnym celem – osiągać go razem, idąc ku lepszemu życiu dzisiaj, z myślą o jutrze.

Być sobą i być u siebie, to – na przykład – planować i realizować zmiany w otoczeniu, między innymi współtworzyć rozwiązania przestrzenne, podpowiadając je miejskim planistom (bo kto w mieście wydeptuje ścieżki i kto, jeżeli nie mieszkańcy, zna ich optymalne linie?). To tworzyć miejsca, w których chcemy żyć godnie i w określony sposób, niezależnie od wieku, mając dostęp do kultury i edukacji, mogąc zażywać ruchu i cieszyć się zdrowiem, którego ochrona mogłaby odbywać się w pobliżu domu, itd.

Szereg doświadczeń wskazuje, że tego rodzaju rezultaty osiągnąć są przede wszystkim dzięki aktywności małych, miejskich wspólnot: społeczności osiedlowych, mieszkańców pojedynczych bloków czy klatek. To od nich idzie impuls zmiany, to oni, jako skonsolidowana siła indywidualnych kompetencji i zaangażowania, osiągają zwykle więcej niż wynika z pierwotnych planów, bo praca we wspólnocie owocuje synergią. Ludzie z powołaniem poprawiają tak jakość życia w swojej społeczności, wzmacniając wzajemne więzi i – w warunkach większej spójności - przeciwdziałając wykluczeniu i marginalizacji. Uatrakcyjniamy przy tym miasto zarówno w sensie estetycznym, jak i ekonomicznym, czyniąc z niego nierzadko inwestycyjny magnes.

Ogromne znaczenie ma przy tym jednak wsparcie finansowe i organizacyjne, przede wszystkim w rozumieniu zabezpieczenia potrzeb infrastrukturalnych. Najskuteczniejszą postacią tego wsparcia są lokalne programy rewitalizacji. Programy te przyczyniają się do „umożliwienia niemożliwego”, urealnijając marzenia i poprawiając kondycję życia w mieście, ale tylko w warunkach powiązania ich potencjałów z lokalną aktywnością i zapałem mieszkańców, kiedy wyraźnie współgrają z artykułowymi przez nich potrzebami i pozostają funkcjonalne wobec idei dobra publicznego, po prostu służąc ludziom. Zarówno więc ich powstawanie, jak realizacja, nie może się bez nich obyć. W świetle rewitalizacyjnych doświadczeń w skali globalnej, trzeba przy tym zwrócić uwagę, że humanistyczno-społeczny wymiar procesu ożywiania miasta nie może ustępować miejsca (co częste, niestety) racjom jedynie ekonomicznym. Rewitalizacja ma na celu poprawę warunków i jakości życia ludzi.

– **Prof. dr hab. Maria Mendel**
Uniwersytet Gdański

Publikacja dotycząca zasad realizacji projektów rewitalizacyjnych w unijnej perspektywie 2014-2020

Nakład: 6 200 szt.

Egzemplarz bezpłatny

Dziękujemy urzędом miejskim i podmiotom, których projekty zaprezentowaliśmy w publikacji, za udostępnienie zdjęć oraz wyrażenie zgody na ich wykorzystanie

Projekt graficzny: Agencja Reklamowa Artbeat

Wydawca:

Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
Departament Programów Regionalnych
Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich
tel. 58 32 68 152
faks: 58 32 68 134
e-mail: punktinformacyjny@pomorskie.eu

Zachęcamy do kontaktu z pracownikami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego specjalizującymi się w tematyce programowania i realizacji projektów rewitalizacyjnych:

Magdalena Kaniewska	tel. 58 326 81 38	e-mail: m.kaniewska@pomorskie.eu
Konrad Młynarczyk	tel. 58 326 81 49	e-mail: k.mlynarczyk@pomorskie.eu
Mirosław Zucholl	tel. 58 326 82 04	e-mail: m.zucholl@pomorskie.eu
Anna Lewicka-Jacynowicz	tel. 58 326 82 46	e-mail: a.lewicka@pomorskie.eu